

صبر انواع آن و نتایج آن

مؤلف: ام عبدالرحمن

مترجم: پدرام اندایش

صبر و انواع آن و نتایج آن // 1

مقدمه

شکر و ستایش برای الله
پروردگار جهانیان است و صلوات و
سلام بر امام صابران محمد و بر آل و
تمامی اصحابش، اما بعد:

کسی که حقیقت این دنیا را
بشناسد، می‌داند که آن سرزمین
مصیبت‌ها و شرّها می‌باشد و در آن
لذت حقیقی وجود ندارد و آمیخته با
مشکلات است و ساختمان آن اگر

112 / صبر و انواع آن و نتایج آن

نیکو باشد، باز هم خراب است، شاعر
گفته است:

ت علی کدر و أنت تریدها

صفواً من الأقداء والأعداء

به همین دلیل بنده در هر حالی
از احوال، در این سرزمین از صبر
بی‌نیاز نمی‌شود و برای او له‌وری
واجب وجود دارد که گریزی جز عمل
به آن وجود ندارد و باید بر آن صبر
نماید و نهی برای او وجود دارد که

صبر و انواع آن و نتایج آن // 3

باید از آن خودداری کند و از آن گریزی وجود ندارد و باید به آن بصیرت داشته باشد و همچنین در این زندگی، قضا و قدری وجود دارد که صبر بر آن واجب است. وقتی این موارد همراه او می‌باشد باید صبر نماید تا وقتی که می‌میرد. الله سبحانه می‌فرماید: ﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ﴾ [البلد: 4] (همانا انسان را در سختی آفریدیم) و منظور از سختی،

4// صبر و انواع آن و نتایج آن

تنگی‌های دنیا و سختی‌های آخرت است.

از روی اهمیت صبر مطلبی درباره‌ی مفهوم آن و انواع آن و آنچه باعث آسانی مصیبت‌ها می‌شود و درباره‌ی نتایج صبر را آورده‌ام.

مفهوم صبر: 1- معنای صبر در لغت: نگه داشتن در تنگی است، گفته می‌شود: «صبرت الدابة» به معنای بستن آن بدون علف است.

گفته شده است، معنای آن:

صبر و انواع آن و نتایج آن 5//

زندانی کردن و بازداشتن است و از آن این است که آمده است «قتل فلان صبراً» و این وقتی است که آن را می‌بندد و زندانی می‌کند. الله تعالی می‌فرماید: ﴿وَأَصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ﴾ [الكهف: 28] (و خودت را صبور کن با کسانی که پروردگارشان را صبح و شام می‌خوانند و رضایتمندی او را می‌خواهند) به

116 // صبر و انواع آن و نتایج آن

معنای: خودت را همراه آنها حبس کن!

معنای صبر در دین: طبری گفته

است، صبر به معنای منع نمودن نفس

از آنچه دوست دارد و جلوگیری از

هوای آن است. دیگران گفته‌اند: نگه-

داشتن نفس از بی‌تابی و خشم و نگاه

داشتن زبان از گلایه نمودن و منع

نمودن اعضای بدن از انجام هر فعل

حرام، مانند: زدن بر صورت و پاره

کردن گریبان و داد و قال راه انداختن

صبر و انواع آن و نتایج آن 7//

می باشد.

منزلت صبر

صبر دارای بزرگترین منزلت در اسلام می‌باشد که به آن تشویق شده است و الله تعالی در کتابش در بیشتر از نود جای آن، به آن اشاره فرموده است و همچنین در سنت نبوی، فضیلت آن بسیار آمده است و به سوی آن دعوت داده است. الله سبحانه پاداش اهل آن را از بزرگترین پاداشها قرار داده است و می‌فرماید:

صبر و انواع آن و نتایج آن // 9

﴿إِنَّمَا يُوفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾ [الزمر: 10] (اجر صابران به اندازه‌ی زیادی که قابل حساب کردن نمی‌باشد، به آنها داده می‌شود). یکی از پیشینیان گفته است: اجر صابران شمرده نمی‌شود و وزن نمی‌گردد و برای آنها [در آخرت] کاخهایی وجود خواهد داشت. پیامبر ﷺ فرموده است: «وَالصَّلَاةُ نُورٌ وَالصَّبْرُ ضِيَاءٌ» (و نماز نور است و صبر روشنایی)، شیخ ابن

10 // صبر و انواع آن و نتایج آن

عثیمین گفته است: «نماز نور بنده در قلبش و در صورتش و در قبرش و در برانگیخته شدنش است و به همین دلیل کسانی که نور صورت آنها بیشتر است، نماز بیشتری خوانده‌اند و آنها خاشعترین افراد در برابر الله وَعَلَيْكُمْ هستند و آن نور انسان در تمامی حالها می‌باشد و این حکم می‌کند که انسان از آن محافظت نماید و به آن اشتیاق داشته باشد و آن را زیاد کند تا نور و علم و ایمانش بیشتر شود. اما صبر

صبر و انواع آن و نتایج آن // 11

درباره‌ی آن فرموده است که آن «ضیاء» به معنای نور است، ولی دارای حرارت می‌باشد، همان گونه که الله تعالی می‌فرماید: ﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا﴾ [یونس: 5] (او کسی است که خورشید را ضیاء قرار داد و ماه را نور) و ضیاء نوری است که دارای حرارت می‌باشد و این چنین است صبر، گریزی نیست که آن دارای حرارت و خستگی می‌-

12 // صبر و انواع آن و نتایج آن

باشد، زیرا در آن سختی زیادی وجود دارد و به همین دلیل اجر آن قابل حساب کردن نمی‌باشد. پس بین نور در نماز و ضیاء در صبر فرق وجود دارد، زیرا ضیاء در صبر دارای حرارت می‌باشد که در آن خستگی قلبی و بدنی در بعضی مواقع وجود دارد».

انواع صبر

1- صبر بر اطاعت از الله تعالی.

صبر و انواع آن و نتایج آن // 13

2- صبر بر نافرمانی نکردن از

الله تعالی.

3- صبر بر تقدیر.

صبر بر اطاعت از الله تعالی

برترین نوع صبر از انواع سه‌گانه‌ی

صبر است، زیرا انجام اطاعت، تأکید

شده‌تر از ترک گناه است و صبر بر

اطاعت و صبر بر ترک گناه کاملتر از

صبر بر تقدیر است، زیرا در این حالت

صبر، اختیاری بوده و انتخاب می‌شود

14 // صبر و انواع آن و نتایج آن

و محبت در آن وجود دارد. اما صبر بر ترک گناه، امری است که به اختیار بنده صورت می‌گیرد و برای او در آن کسبی وجود ندارد و در آن چیزی وجود ندارد، مگر صبر^۱.

---

¹ - ابن تیمیہ رحمہ اللہ گفته است: «صبر یوسف علیہ السلام از خودداری کردن در برابر زن عزیز، کاملتر از صبر او در برابر آن بود که برادرانش او را در چاه انداختند و او را فروختند و بین او و پدرش جدایی انداختند... زیرا این امور در حالی جاری شد

صبر و انواع آن و نتایج آن // 15

=

که در آن اختیاری نداشت و در این حالت راهی باقی نمی ماند، مگر صبر. اما صبر در برابر گناه در آن اختیار و رضایتمندی و دشمنی با نفس وجود دارد. مخصوصاً وقتی که برای از بین رفتن تقوا امور دیگری وجود داشته باشد. او جوان، مجرد، غریب و برده بود و آن زن زیبا و دارای منصب بود و سرور او می بود. از دیگران پنهان ماند و او را به سمت خودش فراخواند و به شدیدترین شکل به او اشتیاق داشت و همچنین به او

=

16 // صبر و انواع آن و نتایج آن

اگر دو نوع صبر اول انجام
نپذیرد، مصیبت به دین وارد می‌شود و
انتهای آن زیانکاری برای شخص

=

وعید داد که اگر آن کار را انجام ندهد، او را
به زندان می‌اندازد و او را خوار می‌کند. ولی
با وجود تمامی این موارد از روی اختیار
صبر نمود و آنچه نزد الله تعالی بود را
انتخاب نمود و صبر او وقتی در چاه بود و
اختیاری نداشت، در برابر این صبر کجا بود.»

به طور مختصر

صبر و انواع آن و نتایج آن // 17

است که سودی به او نمی‌رسد و بی -
چیز بودنی است که عوضی برای آن
وجود ندارد.

مصیبت حقیقی، مصیبت در دین
است و دیگر مصیبت‌ها در آن عافیت
وجود دارد و بنده در پس آن به
نتایجی می‌رسد، مانند: پاک شدن
بدی‌ها و بالا رفتن درجات... ابن قیم
در کتابش «عدة الصابرين» یاد می -
کند: در خطبه‌ی الحجاب آمده است:

18 // صبر و انواع آن و نتایج آن

«این نفسها را در جای خود بنشانید
که آنها برای هر بدی آسانگیری می-
کنند، الله [تعالی] شخصی را رحمت
فرموده است که به نفسش لگام و
افسار زده است و با افسار آن را به
اطاعت از الله [تعالی] سوق می دهد و
با لگامش او را از نافرمانی الله [تعالی]
باز می دارد و صبر بر حرامهای الله
[تعالی] آسانتر از صبر بر عذاب او
می باشد.»

انواع صبر را شرح می دهیم:

صبر و انواع آن و نتایج آن // 19

اول: صبر بر اطاعت از الله
تعالی: آن ثابت قدم ماندن بر احکام
قرآن و سنت می باشد و به سه نوع
تقسیم می شود:

1- حلاّت قبل از عبادت: آن
درست کردن نیت و اخلاص و صبر بر
سختی های ریا است.

2- حالت زمان عبادت: آن این
است که بنده در هنگام عبادت از الله
تعالی غافل نشود و در انجام آداب و

20 // صبر و انواع آن و نتایج آن

سنتها تنبلی نکند.

3- حلاّت بعد از تمام شدن

عبادت. آن صبر نمودن بر آشکار

نکردن آن و انجام ریا و این که مردم

درباره‌ی او خوب بگویند و همچنین

جلوگیری از انجام کارهایی که عمل

را باطل می‌کند. کسی که بعد از دادن

صدقه بر منت گذاشتن و آزار دادن

صبر نکند، آن صدقه باطل می‌شود.

صبر بر اطاعت فقط مجاهدت

نمودن با نفس برای کامیاب شدن به

صبر و انواع آن و نتایج آن // 21

رضایت‌مندی الله سبحانه می‌باشد و به همین دلیل ابن قیم گفته است: «تقوا ایجاد نمی‌شود، مگر آن که صبر به وجود بیاید». الله تعالی می‌فرماید:

﴿إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ﴾ [یوسف: 90] (کسی که تقوا پیشه کند و صبر نماید الله [تعالی] اجر نیکوکاران را ضایع نمی‌نماید). صبر بر انجام واجبات در وقت آن صورت می‌گیرد، مخصوصاً نماز

22 // صبر و انواع آن و نتایج آن

صبح که نفس تنبلی می‌کند و آن وقتی است که لذت خواب و شیرینی آن به سراغش می‌آید، در اینجا است که مقام صبر بر طاعت به وجود می‌آید. این چنین است صبر نمودن بر روزه‌های مستحبی. مقام صبر آنجا مشخص می‌شود که فردا به روزه‌داران گفته می‌شود: ﴿كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ﴾ [الحاقه: 24] (بخورید و بیاشامید! گوارای وجودتان باشد و این به واسطه‌ی

صبر و انواع آن و نتایج آن // 23

انجام آنچه است که در قبل انجام داده‌اید). شخص در تربیت فرزندان و اصلاح آنها و انجام اطاعت توسط آنها صبر می‌کند یا جلوی نافرمانی و گناه کردن آنها را می‌گیرد و در نتیجه دچار اندوه و غم می‌شود و در اینجاست که مقام صبر شناخته می‌شود. یکی از پیشینیان گفته است: گناهانی هستند که چیزی آنها را پاک نمی‌کند، مگر اندوه خوردن برای

24 // صبر و انواع آن و نتایج آن

فرزندان.

الله سه بحانه امامت در دین را نتیجه‌ی صبر و یقین قرار داده است. الله تعالی می‌فرماید: ﴿وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ﴾ [السجده: 24] (و آنان را امامانی قرار دادیم که به امر ما هدایت می‌کردند و این برای آن بود که صبر می‌کردند و به آیات ما یقین داشتند). تمامی دین دانستن حق و عمل کردن به آن می‌باشد و گریزی

صبر و انواع آن و نتایج آن // 25

نیست که عمل به آن همراه صبر است
و همچنین طلب علم آن، احتیاج به
صبر دارد. همان گونه که معاذ رضی الله عنه گفته
است: «بر شماست که علم بیاموزید!
طلب کردن آن برای الله [تعالی]
عبادت است و شناخت آن ترس از
ابهت و عظمت [الله تعالی] می باشد،
جستجوی آن جهاد است و آموزش
دادن آن به کسی که آن را نمی داند،
صدقه است و یادآوری آن

26 // صبر و انواع آن و نتایج آن

تسبیح (سبحان الله گفتن) است، توسط آن الله [تعالی] شناخته می‌شود و عبادت می‌شود و توسط آن الله [تعالی] گرامی داشته می‌شود و یگانه می‌گردد. الله تعالی توسط علم اقوامی را بالا می‌برد و آنان را رئیس و امامانی قرار می‌دهد که توسط آن هدایت می‌کنند و فکر آنها را درست می‌کند و جستجوی در علم را جهاد قرار داده است و گریزی نیست که برای جهاد باید صبر نمود».

صبر و انواع آن و نتایج آن 27//

خلاصه این که گریزی نیست که بنده باید با نفسش مجاهدت کند و بر اطاعت از الله تعالی صبر نماید تا عاقبت نیکو در دنیا و آخرت بدست آورد. ابن رجب گفته است: «کسی که در مجاهدت با نفس و هوای آن و شیطان آن، صبر نماید، برای او پیروزی و کامیابی حاصل می شود و مالک نفسش می شود و در نتیجه باعزت و پادشاه می شود و کسی که

28 // صبر و انواع آن و نتایج آن

بی‌تابی کند و بر مجاهدت صبر
نماید، شکست می‌خورد و بر او غلبه
حاصل می‌شود و اسیر شده و بنده‌ای
خوار و اسیر می‌گردد و در دست
شیطان و هوای نفس قرار می‌گیرد،
همان گونه که گفته شده است:

المراء لم يغلب هواه أقامه ه

بمنزلة فيها العزيز ذليلاً

از بزرگترین اموری که به صبر
بر اطاعت کمک می‌کند: شناخت

صبر و انواع آن و نتایج آن // 29

میوه‌های تقوای از الله تعالی و اطاعت از وی می‌باشد؛ همچنین برکتی که در عمر، روزی، فرزند، فراخی سینه، اطمینان خاطر قلب، ایجاد محبت الله تعالی، امنیت یافتن از عذاب روز قیامت و داخل شدن به بهشت که همان سرزمین نعمتهای زیاد و گرامی بودن است، در آن موجود می‌باشد.

دوم صبر بر خودداری از انجام

گناه: آن حفظ کردن نفس از گرفتار

30 // صبر و انواع آن و نتایج آن

شدن به حرامها می باشد و در اینجاست که عده ی زیادی از مردم دیده می شوند که بر اطاعت صبر می - کنند، ولی گرفتار گناه می شوند، زیرا بر آن صبر نمی نمایند، مخصوصاً گناهانی که توسط زبان صورت می - گیرد مانند غیبت و خبرچینی. عمر بن عبد العزیز گفته است: «تقوا نماز شب و روزه ی روز و پُر کردن بین آنها نمی باشد، ولی تقوا ترک آنچه است که الله [تعالی] حرام فرموده است و انجام

صبر و انواع آن و نتایج آن // 31

آن چیزی است که الله [تعالی] واجب فرمود است و کسی که به بعد از آن روزی داده شود، بر خیری بر خیر دیگر می باشد». پیامبر ﷺ فرموده است: «اللهم اقسم لنا من خشيتك ما تحول به بيننا وبين معاصيك» (یا الله! برای ما ترسی از ابهت و عظمت خودت قرار بده که بین ما و نافرمانی از تو فاصله بیاندازد). زیرا اگر قلب از ترس از الله تعالی پُر شود، تمامی

32 // صبر و انواع آن و نتایج آن

اعضای بدن را از مرتکب شدن به گناهان باز می‌دارد و هر چه ترس بیشتر شود، گرفتار گناه شدن، کمتر می‌شود، و وقتی ترس کم می‌شود، غفلت حاصل می‌شود و آن علامت بدبختی است. یکی از پیشینیان گفته است: «نافرمانی در شخص غفلت زده سریعتر از سنگی که در مکانی پست فرود می‌آید، ویران کننده است و وقتی ترس [از الله تعالی] در قلب جای می‌گیرد، شهوتها را می‌سوزاند».

صبر و انواع آن و نتایج آن // 33

صبر بر گناه نکردن، همان
جلوگیری نفس از چیزی است که الله
تعالی آن را حرام فرموده است، زیرا
نفس به شدت امر کننده به بدی، به
سوی بدی دعوت می‌دهد و در نتیجه
انسان در مقابل آن باید صبر نماید.
پیامبر ﷺ فرموده است: «ومن تصبر
یصبره الله» (کسی که به دنبال صبر
باشد الله [تعالی] او را صبور می‌کند).
شخص باید خودش را از به دنبال

34 // صبر و انواع آن و نتایج آن

نفس رفتن باز دارد و الله تعالی از کسی که از این کار خودداری کند، عیب گرفته است و چنین نفسی را اله و معبود نامیده است. الله تعالی می - فرماید: ﴿أَرَأَيْتَ مَنْ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ﴾ [الفرقان: 43] (آیا کسی را ندیده‌ای که هوای [نفس] خود را اله گرفته است). قتاده گفته است: «او کسی است که هر وقت هوای [نفس] او چیزی را می‌خواهد آن را به او می - دهد و هر وقت هوس چیزی را بکند

صبر و انواع آن و نتایج آن // 35

به او می‌دهد و او را از روی تقوا و پرهیزگاری از آن باز نمی‌دارد». از دعاهای پیامبر ﷺ این بود: «اللهم إني أعوذ بك من منكرات الأخلاق والأعمال والأهواء» (یا الله من به تو پناه می‌برم از زشتی‌های اخلاق و اعمال و هواها). شعبی گفته است: «آن هوی نامیده شده است، زیرا صاحب خود را گرفتار هوا [و جو که چیزی بی‌ارزش است] می‌کند». ابن

36 // صبر و انواع آن و نتایج آن

رجب گفته است: «کسی که چیزی را دوست داشته باشد که الله [تعالی] از آن کراهت داشته باشد و از چیزی کراهت داشته باشد که الله [تعالی] آن را دوست می‌دارد، توحید او کامل نشده است و در سخن لا اله الا الله راستگو نمی‌باشد».

از بزرگترین اموری که به خودداری از گناه کمک می‌کند: بزرگتر دانستن الله تعالی از آن است که نافرمانی شود و او کسی است که

صبر و انواع آن و نتایج آن 37//

می بیند و می شنود. همچنین انتخاب نمودن دوست داشتن الله تعالی، زیرا دوست دار از کسی که او را دوست می دارد، اطاعت می کند، همچنین ترس از الله تعالی و مجازات وی، همچنین خودداری از زیاده روی در خوردن، آشامیدن، لباس [زیبا] پوشیدن، خوابیدن و تجمع نمودن با مردم، همچنین شناخت اثرهای گناه و بد عاقبت شدن و زشتی آثار آن، از

38 // صبر و انواع آن و نتایج آن

آنها: سیاه شدن چهره، تاریکی قبر و از بین رفتن انس گرفتن با الله تعالی و از بین رفتن اطمینان خاطر و آرامش گرفتن نزد او می باشد، همچنین کم شدن رزق و روزی، از بین رفتن برکت عمر و بی نصیب ماندن از شیرینی عبادت و همچنین روی برگرداندن الله تعالی و ملائکش و بندگانش، از وی می باشد. وقتی بنده از اطاعت الله تعالی روی می گرداند و به نافرمانی کردن از وی مشغول می-

صبر و انواع آن و نتایج آن // 39

شود، در نتیجه‌ی آن الله تعالی و ملائکش و بندگانش از او روی بر می‌گردانند، همان گونه که اگر به الله تعالی روی نماید، قلبهای مخلوقات وی به او روی می‌کنند... اثرهای زشت نافرمانی بیشتر از آن است که بنده بتواند آنها را یاد بگیرد و همچنین اثرهای اطاعت نیک بیشتر از آن است که بنده بتواند از آن آگاه شود. در نتیجه تمامی خیر دنیا و آخرت در

40 // صبر و انواع آن و نتایج آن

اطاعت از الله تعالى می‌باشد و تمامی شرّ دنیا و آخرت در نافرمانی از وی می‌باشد.

در بعضی آثار آمده است: الله تعالى می‌فرماید: چه کسی است که اطاعت مرا نموده باشد و از روی آن اطاعت بدبخت شود؟ و چه کسی نافرمانی مرا نموده است و از آن نافرمانی خوشبخت شده است؟

سوم: صبر بر تقدیر: آن موضع

گیری با ادبی نیکو در برابر بلاها می‌-

صبر و انواع آن و نتایج آن // 41

باشد و این است که بنده بداند، اتفاقاتی که می‌افتد، مانند گرما و سرما، نباید بنده از آنها بی‌تاب و خشمگین شود. پیمودن راه بلا سخت می‌باشد، در آن انسان خسته می‌شود، ابراهیم خلیل علیه السلام در آتش انداخته شد و اسماعیل علیه السلام برای ذبح شدن به پهلو خوابنده شد، یونس علیه السلام در شکم ماهی افتاد، سختی به ایوب علیه السلام رسید، به قیمت کم یوسف علیه السلام

42 // صبر و انواع آن و نتایج آن

فروخته شد و به او تهمت زده شد و از روی ظلم به زندان افتاد و به انواع مصیبت‌ها پیامبر ما محمد ﷺ گرفتار شد. شما نیز به مانند دیگران مورد آزمایش قرار می‌گیرید. دنیا به درد کسی نمی‌خورد و کسی با آن به چیزی نمی‌رسد. پیامبر ﷺ فرموده است: «من یرد الله به خیراً یصب منه» (کسی که الله [تعالی] بخواهد خیری به او برساند، او را دچار مصیبت می‌نماید).

صبر و انواع آن و نتایج آن // 43

مردم در حالت سالم بودن،
یکسان هستند، ولی وقتی بلاها می-
آیند، راستگو از دروغگو شناخته
می شود و در برابر مصیبت‌ها به چهار
گروه تقسیم می شوند:

1- خشمگین شدن:

(أ) آن با قلب است: همان گونه
که بنده از پروردگارش خشمگین
می شود و از آنچه الله تعالی برای او
تقدیر نموده است، عصبانی می شود.

44 // صبر و انواع آن و نتایج آن

این امر حرام است و به سوی کفر می‌کشانند، ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلَى وَجْهِهِ﴾ [الحج: 11] (و از انسانها کسی است که الله را از روی حرف [و با دودلی] عبادت می‌کند، وقتی خیری به او می‌رسد، اطمینان خاطر می‌یابد و وقتی فتنه‌ای به او می‌رسد، روی بر می‌گرداند).

(ب) با زبان صورت می‌گیرد،

صبر و انواع آن و نتایج آن // 45

مانند فریاد زدن و داد و قال کردن و مانند آن. ابن جوزی گفته است: «پیرمردی را دیدم که نزدیک هشتاد سال داشت و نماز جماعت را حفظ می‌کرد، فرزند دخترش وفات یافت، سخنی گفت که در آن خشم وجود داشت. در نتیجه دانستم که نماز او و انجام امور خیر توسط وی، از روی عادت است و از روی معرفت و ایمان نمی‌باشد. این افراد کسانی هستند که

46 // صبر و انواع آن و نتایج آن

با حرف [و از روی دودلی] الله تعالی
را عبادت می‌کنند».

(ج) گاهی با اعضای بدن
صورت گیرد، مانند زدن بر روی
صورت و پاره کردن گریبان و کندن
موها و مانند آن. تمامی آنها حرام
هستند و با صبری که واجب است،
منافات دارند. ابن مسعود بلخی گفته
است: «کسی که دچار مصیبت شود و
لباسش را پاره کند یا ضربه به سینه -
اش بزند، مانند آن است که نیزه‌ای

صبر و انواع آن و نتایج آن 47//

برداشته است و با پروردگار عَزَّوَجَلَّ خود
وارد جنگ شده است.»

بنده باید بر حذر باشد از این که
هنگام مصیبت سخنی بگوید یا گریه
نماید و یا آن که از پروردگارش
خشمگین شود و آن مصیبت را به
مانند ظلم بداند، زیرا اجر او در این
حالت از بین می‌رود. الله سبحانه عادل
است و ستم نمی‌کند، او بسیار آگاه و
بسیار باحکمت است، امر از قبل و

48 // صبر و انواع آن و نتایج آن

بعد در اختیار او می‌باشد. موضع گیری مسلمان هنگام مصیبت‌ها باید سخنی باشد که پروردگارش از آن راضی می‌شود و اجر او را زیاد می‌کند و الله تعالی منزلت او را بالا می‌برد.

2- صبر:

این امر را سخت می‌بینند، ولی تحمل می‌نمایند، در حالی که از واقع شدن آن امر کراهت دارد، ولی ایمان او، وی را از خشمگین شدن، حفظ

صبر و انواع آن و نتایج آن // 49

می‌نماید و واقع شدن آن و عدم واقع شدن آن امر نزد او یکسان نمی‌باشد. این امر واجب است، زیرا الله تعالی به صبر نمودن، امر نموده است و می‌فرماید: ﴿وَأَصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾ [الأنفال: 46] (و صبر کنید که الله [متعال] با صبرکنندگان است). ابن جوزی گفته است: «عاقل باید بداند که بلاها مهمان هستند و با صبر باید از آنها پذیرایی کند» یک حکیمی

50 // صبر و انواع آن و نتایج آن

گفته است: «عاقل در روز اول مصیبت، کاری را انجام می‌دهد که جاهل بعد از چند روز آن را انجام می‌دهد. کسی که با کرامت صبر نماید، دچار فراموشی به مانند چهارپایان شده است».

3- رضایتمندی:

این گونه است که به مصیبت راضی می‌شود، بدین گونه که بودن و نبودن آن یکسان است و وجود آن برای وی سخت نمی‌شود و برای

صبر و انواع آن و نتایج آن // 51

تحمل آن سختی می‌کشد و این نوع صبر مستحب است و بنا بر قول ارجح واجب نمی‌باشد. فرق آن با حالت قبل در این است که شخص در این حالت، مصیبت و عدم مصیبت در رضایتمندی او تأثیری ندارد ولی در حالت قبل، با آن که برای شخص سخت است، بر آن صبر می‌نماید.

4- شکر:

این بالاترین مرتبه‌ی صبر است

52 // صبر و انواع آن و نتایج آن

و این گونه است که شخص الله تعالی را برای مصیبتی که به وی داده است شکر می نماید، زیرا می داند که آن مصیبت باعث بخشش گناهانش می شود و چه بسا که نیکی های او را زیاد می کند، در نتیجه مصیبت برای او نعمت است زیرا باعث پاک شدن گناهان می شود و به سوی صبر دعوت می دهد تا از آن پاداش دریافت کند. باید همراه با بازگشت به سوی الله تعالی و فروتنی و روی

صبر و انواع آن و نتایج آن // 53

گرداندن از مخلوقات و دیگر
مصلحتها باشد.

مفهوم مصیبت: هر آنچه که
انسان را ناراحت می‌کند، مصیبت
است.

وقتی دمپایی عمر بن خطاب رضی الله عنه
پاره شد، استرجاع^۱ نمود و گفت: «هر
چیزی که تو را ناراحت کند، مصیبت

---

^۱ - استرجاع به معنای «انا لله و انا...» گفتن

در هنگام مصیبت است. (مترجم)

54 // صبر و انواع آن و نتایج آن

است». ابوبکر رضی الله عنه گفته است: «مسلمان در همه چیز اجر می برد در سختی و پاره شدن بند کفش و کالایی که در چننه دارد و آن را گم می کند و برای آن بی تابی می کند و آن را در انتها می یابد [نیز اجر می برد]». پیامبر صلی الله علیه و آله فرموده است: «ما یصیب المسلم من نصب ولا وصب ولا هم ولا حزن ولا أذى ولا غم حتی الشوكة یشاکها إلا کفر الله بها من خطایاه» (به مسلمانی مصیبتی از خستگی و بیماری و اندوه

صبر و انواع آن و نتایج آن // 55

و غم و آزار و حتی فرو رفتن یک
خار، نمی‌رسد، مگر آن که الله [تعالی]
توسط آن خطاهای او را پاک می-
نماید). لقمان حکیم به پسرش گفته
است: «ای پسر! طلا و نقره با آتش
شناخته می‌شود و مؤمن با بلا شناخته
می‌شود». ابن جوزی گفته است: «اگر
مصیبت را بتوان پنهان داشت، پنهان
داشتن آن از نعمتهای الله عَزَّ وَجَلَّ است».
علی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ گفته است: «از بزرگداشت الله

56 // صبر و انواع آن و نتایج آن

و شناخت حق این است که از رنجت شکایت نکنی و مصیبتت را بیان نداری.»

مؤمن موفق کسی است که وقتی مصیبت به وی می‌رسد، آن را قبول می‌کند و تا آنجا که برایش ممکن است، آن را پنهان می‌دارد. اما اگر بیان نمودن آن برای کمک گرفتن در راهنمایی یا کمک گرفتن در از بین بردن ضرر آن باشد و فقط برای شکایت نباشد، این امر مشکلی برای

صبر و انواع آن و نتایج آن 57//

صبر ایجاد نمی‌کند.

ببینیم پیشینیان صالح علیهم‌السلام چگونه

با مصیبت برخورد می‌کردند و این

چیزی نبود، جز قدرت ایمان آنها:

وقتی به ابن عباس رضی الله

عنهما رسید که برادرش «قثم» وفات

یافته است، او در حالی که در سفر

بود، استرجاع نمود، سپس گوشه راه

ایستاد و شترش را خواباند و دو

رکعت نماز خواند و زمانی طولانی

58 // صبر و انواع آن و نتایج آن

نشست، سپس راه افتاد در حالی که شترش را گرفته بود و می گفت:

﴿وَأَسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ﴾ [البقره: 45] (و به وسیله ی صبر و نماز کمک بطلبید و آن بس بزرگ می باشد، مگر برای فروتنان). یکی از پیشینیان درباره ی این سخن: ﴿وَأَسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ﴾ (و به وسیله صبر و نماز کمک بگیرید!) گفته است، آن دو کمک کننده به رحمت الله تعالی می -

صبر و انواع آن و نتایج آن // 59

باشند.

همچنین الله سبحانه می فرماید:

﴿وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ * الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ

مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾

[البقره: 155، 156] (و بشارت بده به

صبرکنندگان! * کسانی که وقتی

مصیبتی به آنها می رسد، می گویند: ما

برای الله [تعالی] هستیم و ما [در روز

قیامت] به سوی او باز می گردیم).

﴿إِنَّا لِلَّهِ﴾ (ما برای الله هستیم): اقرار

60 // صبر و انواع آن و نتایج آن

به عبودیت و پادشاهی و اعتراف به این است که در مصیبتی که به وی رسیده است، صاحب بنده الله تعالی می باشد و در نتیجه پادشاه با چیزی که مالک آن است، هر گونه بخواهد رفتار می کند. ﴿وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ (و ما [در روز قیامت] به سوی او باز می گردیم) اقرار به این است که الله تعالی ما را از بین می برد، سپس ما را برانگیخته می کند و حکم در دنیا برای وی است و بازگشت در آخرت برای

صبر و انواع آن و نتایج آن // 61

اوست و همچنین در آن طلب نمودن و امید داشتن به آنچه نزد الله تعالی وجود دارد، می باشد [زیرا سختی قیامت را یاد می کند و فکر می کند که چه بسا صبر بر همین مصیبت او را از عذاب جهنم حفظ نماید و توسط ثواب آن به بهشت برسد و یا آن که چه بسا مقام او در بهشت بالا رود].

همچنین برای کسی که مصیبت به وی رسیده است، سنت است که

62 // صبر و انواع آن و نتایج آن

[بعد از ذکر فوق] بگوید: «اللهم
أجرني في مصيبتى واخلفنى خيراً
منها» (یا الله! در این مصیبت من برای
من اجری قرار بده و از پس آن برای
من خیری قرار بده!). [کسی که در
مصیبت استرجاع کند، یعنی بگوید:
«انا لله و انا اليه راجعون» و بعد این
ذکر اخیر را بگوید، برای او اتفاقی
نمی‌افتد، مگر آن که الله تعالی برای
مصیبتی که به وی رسیده است، به او
اجر می‌دهد و از پس آن برای او

صبر و انواع آن و نتایج آن // 63

خیری قرار می‌دهد]. همان گونه که برای ام سلمه رضی الله عنها اتفاق افتاد و آن را بعد از وفات شوهرش ابوسلمه رضی الله عنه گفت و قصه‌ی آن کامل آمده است همان گونه که از وی روایت شده است: «وقتی عده‌ی من تمام شد، رسول الله صلی الله علیه و آله از من اجازه خواست و پوستم را پیراستم و دستانم را شستم و به او اجازه دادم و برای او بالشی قرار دادم و کف آن را لیف

64 // صبر و انواع آن و نتایج آن

درخت خرما گذاشتم و مرا برای
خودش خواستگاری نمود، وقتی
سخنش تمام شد، گفتم: ای رسول الله!
من در حالتی نیستم که به تو رغبتی
داشته باشم، ولی من زنی هستم که
دارای حسادت شدیدی [نسبت به
دیگر زنان] می باشم و می ترسم که از
من چیزی ببینی و الله [تعالی] برای آن
مرا عذاب دهد. من زنی هستم که
دارای سن زیاد می باشم و من دارای
فرزندان هستم. پیامبر ﷺ فرمود: «أما

صبر و انواع آن و نتایج آن // 65

ما ذكرت من الغيرة فسوف يذهبها الله عنك، وأما ما ذكرت من السن فقد أصابني مثل الذي أصابك، وأما ما ذكرت من العيال فإنما عيالك عيالي» (اما درباره‌ی حسادت‌ی که گفتم، الله [تعالی] آن را از تو بر می‌دارد. اما درباره‌ی [بالا بودن] سن به من چیزی رسیده است که به تو رسیده است. اما درباره‌ی خانواده‌ات، همانا فرزندان تو، فرزندان من می‌باشند). گفتم: «به

66 // صبر و انواع آن و نتایج آن

رسول الله ﷺ اجازه می‌دهم و ام سلمه بعد از آن می‌گفت: الله [تعالی] برای من به جای ابوسلمه بهتر از او را که رسول الله ﷺ بود قرار داد.»

آنچه رواج یافته است و درباره‌ی خشمگین شدن هنگام مصیبت می‌باشد، این است: بعضی از مردم لباس خوب پوشیدن را ترک می‌کنند و یا آن که در هنگام وفات برادر یا پدر یا غیر از آنها، مدتی طولانی یا ماه‌ها غمگین می‌شوند، یا

صبر و انواع آن و نتایج آن 67//

آن که کار خود را به مدت یک هفته ترک می‌کنند یا آن که مدتی طولانی در جشنها حاضر نمی‌شوند و تمامی آنها جایز نمی‌باشد، مگر سه شبانه روز^(۱). از ام حبیبه رضی الله عنها روایت شده است که وقتی پدرش «ابوسفیان بن حرب» وفات نمود، بعد از سه شب طلب عطر نمود و آن را به

---

(1) این از خشمگین شدن برای مصیبت است.

68 // صبر و انواع آن و نتایج آن

خود زد، سپس گفت: قسم به الله، نیازی به عطر ندارم مگر آن که از رسول الله ﷺ شنیدم که بر روی منبر می فرمود: «لا يحل لامرأة تؤمن بالله واليوم الآخر أن تحد على ميت فوق ثلاث ليال إلا على زوج أربعة أشهر وعشراً» (برای زنی که به الله و آخرت ایمان دارد، حلال نمی باشد که بیشتر از سه شب برای میت حد ننگه دارد [و خود را ناراحت نشان دهد]، مگر برای [وفات] همسر که چهار ماه و ده

صبر و انواع آن و نتایج آن // 69

روز می باشد).

غذای مصیبت زده: در صحیحین از عایشه رضی الله عنها آمده است که برای مریض و غمگین از مشکلات، امر به دادن غذای تلبینه می نمود و می گفت: رسول الله ﷺ فرموده است: «التلبينه مجمة لفاء المریض تذهب ببعض الحزن» (تلبینه سبب آرامش مریض می شود و بعضی از غمهای او را از بین می برد). تلبینه غذایی است

70 // صبر و انواع آن و نتایج آن

که با سبوس و شیر و شکر درست می‌شد.

از مصیبت‌ها: طولانی کردن دیدار مردم از شخص و زیاد کردن قیل و قال می‌باشد... گریزی نیست که در اینجا باید صبر نمود^(۱) به همین دلیل بخاری (بخارایی) در صحیحش

---

(1) از فضل الله مسلمان برای نکوهش

شدنش اجر می‌برد و وقتی ستایش می‌-

شود، اجر نمی‌برد.

صبر و انواع آن و نتایج آن // 71

بابی قرار داده است، به نام «باب الصبر على الأذى» (باب صبر بر آزار). همچنین الله تعالی می فرماید:

﴿إِنَّمَا يُوفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾ [الزمر: 10] (اجر صبرکنندگان بدون قابل حساب کردن به آنها داده خواهد شد). همچنین از ابوموسی رضی الله عنه آمده است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «لیس أحد - أو لیس شیء - أصبر على الأذى من الله إنهم لیدعون

1172 // صبر و انواع آن و نتایج آن

له وِلاًدًا وِإِنه یعافیهم ویرزقهم» (کسی
- یا چیزی - در برابر آزار بیشتر از
الله [تعالی] صبر نمی‌نماید، برای او
فرزند قرار می‌دهند ولی با این وجود
آنها را سلامت می‌دارد و به آنها
روزی می‌دهد). بخاری (بخارایی) در
صحیحش آورده است که رسول الله ﷺ
[غنیمت] را تقسیم نمود، همان گونه
که خود این کار را همیشه انجام می-
داد. مردانی از انصار گفتند: قسم به
الله، آن قسمت کردنی است که

صبر و انواع آن و نتایج آن // 73

رضایت‌مندی الله تعالی در آن وجود ندارد. وقتی خبر آنها به پیامبر ﷺ رسید، فرمود: «قد أوذى موسى بأكثر من ذلك فصبر» (موسی بیشتر از این آزار دید و صبر نمود). ابن حجر گفه است: «باب الصبر على الأذى» (باب صبر بر آزار) به معنای جلوگیری از نفس از دردمند شدن برای آنچه نسبت به وی انجام شده است و آنچه درباره‌ی آن گفته می‌شود، می‌باشد. به

1174 // صبر و انواع آن و نتایج آن

همین دلیل وقتی به پیامبر ﷺ نسبت
ستم نمودن در قسمت کردن داده شد،
برای او سخت آمد، ولی در مقابل
گوینده، صبر نمود، زیرا می دانست که
به صبر کنندگان پاداش زیادی داده
می شود و الله تعالی به اندازه ای که
قابل حساب نمی باشد به او اجر می -
دهد و صبر بزرگتر از انفاق می باشد،
زیرا نیکی انفاق هفتصد برابر داده
می شود و نیکی در اصل ده برابر آن
داده می شود، مگر آن که الله تعالی

صبر و انواع آن و نتایج آن 75//

بخواهد آن را زیاد نماید».

الله سبحانه می فرماید: ﴿فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ﴾ [الشوری:
40] (پس کسی که عفو نماید و
اصلاح گرداند، اجر او بر الله [تعالی]
است). حسن بصری گفته است:
«وقتی روز قیامت منادایی از داخل
عرش ندا می دهد که کسی که اجرش
بر الله [تعالی] است بایستد، کسی
نمی ایستد، مگر کسی که عفو نموده

است و اصلاح کرده است.»

اللَّهُ سَبْحَانَهُ مَيِّ فَرْمَايِدُ: ﴿ادْفَعُ

بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ

وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ * وَمَا

يُلْقَاهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلْقَاهَا إِلَّا

ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿ [فصلت: 34, 35] (به

حالتی مقابله کن که نیکوتر می باشد،

در این صورت کسی که بین تو و او

دشمنی وجود دارد به مانند یاور و

دوستی آتشین می شود * و کسی

توانایی آن را ندارد، مگر کسانی که

صبر و انواع آن و نتایج آن 77/1

صبر می‌کنند و کسی توانایی آن را ندارد؛ مگر کسی که دارای بهره‌ی بزرگی [از اخلاق و ایمان] می‌باشد. به این معنا که باید به این سفارش عمل نمود و آن بر جان سخت می‌آید و کسی نمی‌تواند آن را انجام دهد، مگر کسی که دارای نصیب زیادی از خوشبختی دنیا و آخرت می‌باشد.

پیشینیان به این سفارش بزرگ عمل کرده‌اند: آمده است که مردی به

178 // صبر و انواع آن و نتایج آن

ابن عباس رضی الله عنهما دشنام داد
وقتی تمام شد، گفت: ای عکرمه! آیا
این مرد نیازی دارد که ما برآورده
کنیم و آن مرد سرش را انداخت و
خجالت کشید.

مردی [سخن خود را] بر
ابومعاویة الأسود طولانی نمود، مردی
به او گفت: تمام کن، ابومعاویة گفت:
راهایش بگذار، شفا می‌یابد. سپس
گفت: «یا الله! گناه کسی را بیامرزد که
مرا بر او مسلط نموده‌ای.»

صبر و انواع آن و نتایج آن // 79

لقمان حکیم پسرش را به صبر
امر می نمود، همان گونه که الله تعالی
در کتابش می فرماید: ﴿وَأْمُرْ
بِالْمَعْرُوفِ وَأَنْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَصْبِرْ
عَلَىٰ مَا أَصَابَكَ﴾ [لقمان: 17] (و به
نیکی امر کن و از بدی نهی کن و در
آنچه به تو می رسد، صبر کن!). می -
دانست که امر به نیکی و نهی از بدی
باعث آزار دادن توسط مردم می شود،
به همین دلیل او را به صبر امر نمود.

80 // صبر و انواع آن و نتایج آن

آنچه بالا بودن این مقام را می-
رساند این است که جایز نمی باشد
برای امور دنیوی کسی سه شبانه روز
بیشتر، از برادر مسلمان خود قهر کند،
همان گونه که پیامبر ﷺ فرموده است:
«لا يحل لرجل أن يهجر أخاه فوق
ثلاث ليال يلتقيان فيعرض هذا
ويعرض هذا وخيرهما الذي يبدأ
بالسلام» (جایز نمی باشد که کسی
بیشتر از سه شب از برادر خود دوری
کند و وقتی همدیگر را می بینند، این

صبر و انواع آن و نتایج آن // 81

یکی روی بر می‌گرداند و آن یکی
روی بر می‌گرداند و بهترین آن دو
کسی است که سلام دادن را شروع
کند). ابن حجر گفته است: «علماء
گفته‌اند: به طور آشکار رسیده است
که قهر کردن مسلمانان از یکدیگر
بیشتر از سه شب حرام است و از
روی مفهوم آن معلوم می‌شود که تا
سه شب مباح می‌باشد، فقط این سه
شب مباح شده است، زیرا آدمی دچار

82 // صبر و انواع آن و نتایج آن

خشم می‌شود و به اندازه‌ی توان وی به او اجازه داده شده است تا باز گردد و از آن رویگردانی کوتاه بیاید» این سخن پیامبر ﷺ: «و خیرهما الذی یبدأ بالسلام» (بهترین آن دو کسی است که سلام را شروع کند) ابن حجر گفته است: طبری از طرق دیگر از زهری اضافه کرده است: «یسبق إلی الجنة» (به سوی بهشت سبقت می‌گیرد). این چه بشارت بزرگی است برای کسی که در آن تعقل کند و به آن عمل

صبر و انواع آن و نتایج آن // 83

نماید. ابوداود با سند صحیح از ابوهریره رضی الله عنه آورده است: «فإن مرت ثلاث فلقیه فلیسلم علیه فإن رد علیه فقد اشترکا فی الأجر، وإن لم یرد علیه فقد باء بالإثم، وخرج المسلم من الهجرة» (اگر سه شب گذشت و دیگری را دید و سلام بر او نمود، اگر آن را جواب دهد، در اجر بردن شریک شده‌اند و اگر جواب ندهد، به گناه مرتکب شده است و مسلمان

84 // صبر و انواع آن و نتایج آن

[سلام دهنده] از قهر در امان مانده
است).

از مصیبت‌ها بیماری می‌باشد:
ابن ابی‌الدنیا گفته است: آنها - یعنی
پیشینیان - امید داشتند که با تب
کردن در شب، گناهان گذشته‌ی آنها
بخشیده شود. عروه بن زبیر رضی الله
عنهما وقتی به علت سرطان پایش را
قطع نمودند، گفت: آن از چیزی است
که باعث آرامش نفسم از تو می‌شود و
من هرگز تو را به نافرمانی از الله

صبر و انواع آن و نتایج آن // 85

[تعالی] سوق ندادهام. برادر زاده‌ی
أحنف بن قیس از درد گزیده شدن،
شکایت نمود و احنف به او گفت:
چهل سال است که چشمم را از دست
داده‌ام و آن را برای کسی بیان
نموده‌ام. مسلم بن یسار گفته است:
پیشینان وقتی یکی از آنها از بیماری
بهبود می‌یافت، به او می‌گفتند:
«لیهنک الطهر» به این معنا که راحت
شدن از گناهان گوارای وجودت

86 // صبر و انواع آن و نتایج آن

باشد.. یاد شده است که یکی از زنان پیشینیان دستش به شدت زخمی شد و آن را آشکار نکرد، کسی از او تأثیر گرفت و به او چیزی گفته شد و او گفت: شیرینی اجر بردن تلخی طعم آن را از یاد من بُرد.

از مصیبت‌ها: هر چیزی که مؤمن را غمگین می‌کند است. درباره -
ی زنی از زنان عبادت کننده در بصره آمده است، هر مصیبتی به وی می -
رسید، بی‌تابی نمی‌کرد، علت آن را از

صبر و انواع آن و نتایج آن // 87

وی پرسیدند و او گفت: «هر مصیبتی که به من می‌رسد، همراه آن آتش جهنم را یاد می‌کنم در نتیجه جز این نیست که آن در چشم من از مگس کوچکتر می‌شود». پیامبر ﷺ فرموده است: «اللهم اقسم لنا من خشيتك ما تحول به بيننا وبين معصيتك ومن طاعتك ما تبلغنا به جنتك ومن اليقين ما تهون به علينا مصائب الدنيا» (یا الله! ترس از ابهت و عظمت

88 // صبر و انواع آن و نتایج آن

خودت را به ما بده تا بین ما و نافرمانی از خودت فاصله بیاندازد و اطاعتی از خودت را نصیب ما گردان که ما را به بهشتت برساند و یقینی [را نصیب ما گردان] که مصیبت‌های دنیا را برای ما کوچک نماید). سخنش صلی الله علیه و آله «من الیقین»: به این معناست که یقینی به ما عطا فرما که قضا و قدرت را انکار نکنیم. «ما یهون علینا مصائب الدنیا» (مصیبت‌های دنیا برای ما کوچک شود) به این که بدانیم آن از

صبر و انواع آن و نتایج آن // 89

قدرت تو بوده و از روی حکمت و
مصلحت می‌باشد و برای کسب ثواب،
برای آن کوشش نماییم و تو با بنده‌ای
کاری نمی‌کنی، مگر آن که در آن
مصلحت وی وجود دارد.

ابن جریر گفت: است: اگر
پادشاهی به شخصی فقیر بگوید: اگر
برای هر ضربه‌ای که با این چوب
نازک به تو بزنم هزار دینار به تو می‌-
دهم، آن فقیر زیاد ضربه خوردن را

90 // صبر و انواع آن و نتایج آن

دوست دارد و این به معنای آن نیست
که درد نمی‌کشد، بلکه به عاقبت آن
امید دارد، حتی اگر ضربه‌ها برای او
مشکلی ایجاد کند و این چنین بودند
پیشینیان که به دنبال ثواب بودند و بلا
برای آنها کوچک بود.

آنچه مصیبت را آسان می‌کند

1- گریزی نیست که باید

دانسته شود که آن کسی که مصیبت را

صبر و انواع آن و نتایج آن // 91

به مصیبت زده می‌رساند، همان فرمانروای فرمانروایان می‌باشد و او مهربانترین مهربانان است و این که او سبحانه بلایی را نازل نمی‌نماید تا او را هلاک کند و عذاب نماید و فقط او را به بلا گرفتار می‌کند تا صبر و رضایت‌مندی از وی و ایمان او را امتحان نماید و صدای زاری و التماس او را می‌شنود و این برای آن است تا با قلبی شکسته او را در پیشگاه خود

92 // صبر و انواع آن و نتایج آن

بیند و صدای شکوای وی را بشنود،
تا اگر از غافلان است به سوی حق
برگردد و اگر از پرهیزگاران است،
درجات او را بالا ببرد.

فضیل عیاض گفته است: اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ

با بنده‌ی مؤمن عهد فرموده است که
او را مبتلا سازد، همان گونه که مرد
برای خیر با اهلش عهد بسته است.

اللَّهُ تَعَالَى مِی‌فَرماید: ﴿وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ

بَشَىءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ
الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ

صبر و انواع آن و نتایج آن // 93

الصَّابِرِينَ * الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ
قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ *
أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ
وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ ﴿۱۵۷﴾

[البقره: 155-157] (و شما را با

چیزی از ترس و گرسنگی و کم شدن
اموال و جانها و میوهها دچار بلا می-
کنیم، پس بشارت بده به صبرکنندگان
* کسانی که وقتی مصیبتی به آنها
می‌رسد، می‌گویند: ما برای الله هستیم

94 // صبر و انواع آن و نتایج آن

[و مالک ما الله تعالی است] و ما به
سوی او [در روز قیامت] باز می‌گردیم
* آنان کسانی هستند که رحمت و
بزرگداشت پروردگارشان به آنها می-
رسد و آنها همان هدایت یافتگان
هستند).

بر بنده است که خودش را به
صبر تحریک کند و با نفسش برای
تحمل صبر مجاهدت نماید و میوه‌ی
آن را خواهد دید، همان گونه که
پیامبر ﷺ فرموده است: «ومن یصبر

صبر و انواع آن و نتایج آن // 95

یصبره الله، وما أعطی أحد من عطاء
خیر واسع من الصبر» (کسی که در پی
صبر باشد، الله او صبور می‌کند و به
کسی بهتر از صبر چیزی داده نشده
است).

2- مصیبت امری است که الله
بسیار دانای بسیار با حکمت آن را
قبل از وقوعش تقدیر فرموده است.¹

---

¹ - علم الله تعالی به آینده‌ی انسان باعث
می‌شود تا بعضی فکر کنند که وقتی الله تعالی

همان گونه که الله سبحانه می فرماید:

﴿مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا

=

تقدیر انسان را از قبل نوشته است، پس زندگی انسان همه اش جبر می باشد، ولی این گونه نیست، بلکه چون الله تعالی می داند که انسان در زمان انتخاب خیر و شر کدام را انتخاب می نماید، برای همین بقیه ی زندگی انسان را بر اساس انتخابهایش در زمان اختیار می نویسد. ولی ای کاش همه اش جبر بود، زیرا هر چه بدبختی به انسان می رسد از انتخاب بد او در زمان اختیار است. (مترجم)

صبر و انواع آن و نتایج آن // 97

فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ
نَبْرَأَهَا إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٢٢﴾

[الحديد: 22] (مصیبتی بر روی زمین

و بر جانهایتان نمی‌باشد مگر آن که

آن را در کتابی از قبل آن که ایجاد

شود، آن را نوشته‌ایم و این برای الله

[متعال] آسان است).

پیامبر ﷺ فرموده است: «کتب

الله مقادیر الخلائق قبل أن يخلق

السموات والأرض بخمسين ألف

98 // صبر و انواع آن و نتایج آن

سنه» (الله [متعال] تقدیر مخلوقات را پنجاه هزار سال قبل از آفریدن آسمانها و زمین نوشته است). همچنین فرموده است: «إِنَّ رُوحَ الْقُدُسِ نَفَثَ فِي رُوعِي أَنَّهُ لَنْ تَمُوتَ نَفْسٌ حَتَّى تَسْتَكْمَلَ أَجْلَهَا» (جبرئیل عليه السلام] در دل من دمید که شخصی نمی میرد، مگر آن که زمان اجلش کامل شود). همچنین فرموده است: «وَاعْلَمْ أَنَّ مَا أَخْطَاكَ لَمْ يَكُنْ لِيَصِيبِكَ وَمَا أَصَابَكَ لَمْ يَكُنْ لِيَخْطُوكَ» (و بدان که آنچه خطا

صبر و انواع آن و نتایج آن // 99

نموده‌ای از چیزی نبوده است که به تو رسیده است و آنچه به تو رسیده است از خطای تو نبوده است).

ابن حجر گفته است: «آنچه به تو می‌رسد یا درباره‌ی آن خطا می‌کنی چه از خیر باشد یا شرّ برای او [در قبل] به پایان رسیده است، هر چه به تو برسد، رسیدن آن به تو حتمی است و امکان ندارد که خطا شود و آنچه خطا نمایی و سلامتی تو از آن

100 // صبر و انواع آن و نتایج آن

حتمی باشد، امکان ندارد که مصیبتی به تو برساند. زیرا آنها تیرهایی است که درست به هدف می خورد و گریزی نیست که از روز ازل بر مکان خود واقع شده است». حسن بصری گفته است: «بله و قسم به الله، الله [تعالی] حکمی را در آسمان حکم می نماید، سپس برای آن وقتی تعیین می نماید که در فلان روز به فلان شکل و در فلان ساعت به فلان شکل انجام پذیرد، چه در امور خاص و چه در

صبر و انواع آن و نتایج آن // 101

امور عمومی تا آنجا که مردی عصایی بر نمی‌دارد، مگر آن که از روی قضا و تقدیرش باشد». ابن مسعود رضی الله عنه گفته است: «اولین چیزی که الله وَعَلَّمَ آفریده است، قلم بوده است و به آن فرموده است: بنویس و آن همه چیز را در دنیا تا روز قیامت نوشته است و بین کتابی که در اول نوشته شده است و بین اعمال بندگان، حتی الف و واو و میمی فرق وجود ندارد».

102 // صبر و انواع آن و نتایج آن

ابن عباس رضی الله عنهما
درباره‌ی این سخن الله سبحانه: ﴿فِيهَا
يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ﴾ [الدخان: 4] (در
آن هر امر با حکمتی جدا می‌شود)
گفته است: «از روی أم الكتاب در
شب قدر آنچه از مرگ و زندگی و
روزی و باران و حاجیان است [و
تمامی چیزهای دیگر] به مدت یکسال
نوشته می‌شود، تا آنجا که گفته می-
شود: فلانی حج می‌کند و فلان کس
حج می‌کند»، سعید بن جبیر درباره‌ی

صبر و انواع آن و نتایج آن // 103

این آیه گفته است: «تو مردی را می -
بینی که در بازارها قدم می‌گذارد و
اسم او برای مردن نوشته شده است و
این تقدیر یکساله است که در شب
قدر با تفصیل بیشتر از تقدیر قبلی،
نوشته شده است»، ابن قیم گفته است:
«در آن دلیلی بر کامل بودن علم
پروردگار و قدرت و حکمت اوست و
شناخت زیاد ملائکش و بندگان
مؤمنش از او و صفات او می‌باشد. الله

104 // صبر و انواع آن و نتایج آن

سبحانه می فرماید: ﴿إِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ [الجاثیة: 29] (ما از آنچه انجام می دادید نسخه برداری می نمودیم) و بیشتر مفرسان گفته اند که نسخه برداری در لوح محفوظ است و ملائک اعمال بنی آدم را قبل از آن که آن را انجام دهند، نسخه برداری می نمودند و آن را موافق با آنچه انجام داده اند، می یافتند و الله تعالی آنچه از ثواب و مجازات وجود دارد را در آن به ثبت رسانده است و

صبر و انواع آن و نتایج آن // 105

لغو در آن راهی ندارد».

ایمان به قضا و قدر از بزرگترین
سبب‌های تحمل مصیبت می‌باشد...
بعضی از کافران از حال مسلمانان
هنگام مصیبت‌ها بهت زده می‌شدند و
تعجب می‌کردند. بر شماست ای
خواننده محترم تا این ماجرای واقعی
را بخوانید:

«بودلی» - مردی اروپایی که از

زندگی در غرب خسته شد و در

106 // صبر و انواع آن و نتایج آن

شمال آفریقا زندگی می‌کرد - کتابی نوشته است، تحت عنوان «عشت فی جنه الله» (بر بهشت الله زندگی کردم)، در سال 1918 میلادی: به عالمی پشت نمودم که آن را در طول زندگی‌ام شناخته بودم و به سوی شمال غرب آفریقا رفتم و در بین بادیه نشینان در صحراء زندگی کردم. در آنجا هفت سال ماندم و در طول آن به زبانی عربی بدو سخن گفتم، به مانند آنها لباس پوشیدم و از غذای

صبر و انواع آن و نتایج آن // 107

آنها خوردم و به سبک زندگی آنها
زندگی نمودم، به مانند آنها صبح
نمودم و به مانند آنها گوسفند چرانی
کردم و به مانند آنها شبانه در خیمه
خوابیدم، درباره‌ی اسلام مطالعه نمودم
تا آن که کتابی درباره‌ی محمد ﷺ
تحت عنوان «الرسول» تألیف کردم.
چند سالی از زندگی‌ام را به مانند آنها
با حمل و نقل وسایل زندگی‌ام
گذراندم و در این مدت سالم، با

108 // صبر و انواع آن و نتایج آن

اطمینان خاطر و رضایت از زندگی به سر بردم. از عربهای صحراء غلبه بر اضطراب را آموختم؛ زیرا آنان مسلمان بودند و به قضا و قدر ایمان دارند. این ایمان به آنها کمک می نمود تا در امنیت زندگی کنند و زندگی آسان و گوارا بیابند. آنها خودشان را در چنگال ناراحتی و اضطراب در امور قرار نمی دادند. آنان ایمان دارند که به شخصی از آنها چیزی نمی رسد، مگر آنچه که الله تعالی برای او نوشته

صبر و انواع آن و نتایج آن // 109

باشد. این به معنای آن نیست که آنان امور را رها می‌کردند و در هنگام حادثه دست بسته می‌ماندند، هرگز!! اجازه دهید تا برای آن مثالی برای شما بزنم که به فهم مطلب کمک می‌کند: روزی طوفانی آمد که شنهای صحراء را بلند نمود، دریای روم بسته شد و شنها به وادی رون در فرانسه رسیدند، طوفان گرمای شدیدی داشت تا آنجه که احساس کردم، موهای

110 // صبر و انواع آن و نتایج آن

سرم در حال کنده شدن است، از شدت ناراحتی احساس کردم که دارم دیوانه می‌شوم، ولی عربها - منظورم مسلمانان است - شکایتی نمی‌نمودند!! شانه‌ها را بالا زدند و گفتند: حکمتی دارد و قضا و قدری نوشته شده می‌باشد و در حالی که طوفان می‌زد، با نشاط زیادی به اعمال خود می‌پرداختند؛ گوسفندان کوچک را سر بریدند قبل از آن که جان آنها گرفته شود، این کار را با آرامش انجام می‌-

صبر و انواع آن و نتایج آن // 111

دادند، بدون آن که شکایتی داشته باشند... رئیس قبیله گفت: چیز زیادی از دست ندادیم و ما از نسل کسانی هستیم که همه چیز را از دست داده بودند، ولی شکر و ستایش الله که فقط 40٪ از دام خود را از دست دادیم و در توان ما است که عمل نمودن خود را دوباره شروع کنیم.

3- صبر بر مصیبت گنجی

بزرگ از گنجهای خیر است که الله

112 // صبر و انواع آن و نتایج آن

تعالی آن را به کسی نمی‌دهد، مگر به بنده‌ی گرامی. پیامبران علیهم‌الصلاة والسلام دچار بلا شدند و صبر نمودند، تا آنجا که در بین انسانها آنها دارای شدیدترین بلا بوده‌اند، همان گونه که پیامبر ﷺ فرموده است: «أشد الناس بلاء الأنبياء ثم الذين يلونهم ثم الذين يلونهم» (شدیدترین بلاها برای پیامبران، سپس کسانی که به آنها نزدیکتر می‌باشند، سپس کسانی که به آنها نزدیکتر می‌باشند، بوده است).

صبر و انواع آن و نتایج آن // 113

صبر نشانه‌ی پیامبران و صالحان بوده است، الله سبحانه می‌فرماید:

﴿وَأِسْمَاعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ الصَّابِرِينَ﴾ [الأنبياء: 85] (و اسماعیل و ادريس و ذالكفل تمامی آنها از صبر کنندگان بودند). الله تعالی ایوب علیه السلام را ستایش می‌نماید، زیرا وقتی او را به بیماری مبتلا نمود، او صبر نمود: ﴿إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ﴾ [ص: 44] (ما او را

114 // صبر و انواع آن و نتایج آن

صبرکننده یافتیم، نیک بنده‌ای بود [و] او بسیار توبه کننده بود. ابن قیم گفته است: «او را بنده‌ی نیک معرفی فرموده است، زیرا او را صبرکننده یافت و این دلیلی بر این می‌باشد که کسی که مبتلا شده است و صبر نمی‌کند، بد بنده‌ای می‌باشد».

4- آرامش یافتن در یاد نمودن

رحمت الله تعالی و این که رحمت او سبحانه همه چیز را فرا گرفته است و او رحمت کردن را بر خودش واجب

صبر و انواع آن و نتایج آن // 115

فرموده است. همان گونه که الله سبحانه در حدیثی قدسی می‌فرماید: «و غلبت رحمتی غضبی» (و رحمت من بر خشمم غلبه کرده است).

5- دانستن این که شدیدترین بلا برای بهترین اشخاص می‌باشد و اگر الله تعالی بنده‌ای را دوست داشته باشد، او را مبتلا می‌سازد، پیامبر ﷺ فرموده است: «أشد الناس بلاءاً الأنبياء ثم الذين يلونهم ثم الذين

116 // صبر و انواع آن و نتایج آن

یلونهم» (شدیدترین بلا در بین انسانها برای پیامبران بوده است، سپس کسانی که به آنها نزدیکترند سپس کسانی که به آنها نزدیکترند). همچنین باید دانسته شود که سختی دنیا و مصیبت‌های آن وقتی به بنده می‌رسد، او را از بیماری غرور، به شگفت آمدن و قسوت قلب نجات می‌دهد و این در حالی است که این موارد سبب هلاکت شخص در فاصله‌ی زمانی کوتاه و یا بلند می‌شوند. از رحمت

صبر و انواع آن و نتایج آن // 117

أرحم الراحمين است که گاهی با انواع داروهای مصیبت، بیماری‌های جاهلیت را از بین می‌برد و باعث درست بودن عبودیت می‌شود. پاک و منزه است کسی که با بلاها رحم می‌فرماید و با نعمتها مبتلا می‌سازد.

6- دانستن این که کسی که

مصیبت به او رسیده است، دارای شدیدترین مصیبت نمی‌باشد و این تحمل مصیبت را آسان می‌نماید و به

118 // صبر و انواع آن و نتایج آن

همین دلیل **اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ** این درب را برای
اهل آتش جهنم بسته است و می -
فرماید: ﴿وَلَنْ يَنْفَعَكُمُ الْيَوْمَ إِذْ ظَلَمْتُمْ
أَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ﴾
[الزخرف: 39] (و در این روز شریک
بودن شما و همنشینانتان در عذاب به
حال شما سودی نمی بخشد، زیرا شما
ستم کرده اید). این زیاد بودن عذاب
آنها را می رساند. کسی که فرزندش را
از دست دهد و **اللَّهُ تعالی** را شکر
نماید، بقیه ی فرزندانش برای او باقی

صبر و انواع آن و نتایج آن // 119

می مانند و کسی که دچار بیماری شود، باید به یاد بیاورد که بیماری شدیدتر از آن وجود دارد و در اینجاست که در ماجرای عروه بن زبیر رحمه الله، عبرت و پندی وجود دارد... وقتی پایش قطع شد، رو به آن گفت: قسم به کسی که مرا بر تو حمل نمود، می داند که با تو به سوی حرام راه نرفته ام و نه به سوی نافرمانی و نه برای چیزی که الله تعالی از آن راضی

120 // صبر و انواع آن و نتایج آن

نمی‌شود، سپس امر نمود تا آن شسته شود و به آن عطر زده شود و در پارچه‌ای کفن شود، سپس آن را به سوی قبرستان مسلمانان فرستاد. وقتی ابن طلحه او را دید به او گفت: الله تعالی برای تو عقل، زبان، چشم و دو دست و یک پایت را باقی گذاشته است، به او گفت: کسی به من به مانند تو، عزت نبخشیده است.

روایت شده است که ذوالقرنین

وقتی از مشرقهای زمین و مغربهای آن

صبر و انواع آن و نتایج آن // 121

بازگشت در سرزمین بابل، دچار بیماری شدید شد و وقتی از مرگ ترسید، برای مادرش نامه‌ای نوشت و گفت: ای مادرم! برای من غذایی بپز و تمام قدرت خودت را بر آن جمع کن و کسی که دچار مصیبت شده است، غذای تو را نمی‌خورد [به این معنا که قبل از آن که غذای تو به من برسد، از مصیبت دیدن راحت می‌شوم و وفات می‌نمایم]. وقتی نامه به دست او

122 // صبر و انواع آن و نتایج آن

رسید، مادرش برایش غذایی درست کرد و مردم بر آن جمع شدند و مادرش گفت: کسی که دچار مصیبت شده است، این را نمی‌خورد. آن را نخوردند و [مادر] آنچه را که او می‌خواست، فهمید و گفت: ای فرزندم! آنچه از طرف تو به من رسید، با آن مرا پند دادی و من پند گرفتم و با آن مرا عزت دادی و عزت گرفتم، پس بر زنده و مرده‌ی تو سلام باشد. شریح رحمه الله گفته است: مصیبتی به من

صبر و انواع آن و نتایج آن // 123

نمی‌رسد، مگر آن که برای آن چهار بار الله عَزَّوَجَلَّ را شکر می‌نمایم: او را شکر می‌کنم که مرا به سخت‌تر از آن دچار نفرموده است و او را شکر می‌کنم که صبر بر آن را به من عطا فرموده است و او را شکر می‌کنم که به من توفیق استرجاع داده است و در آن به ثواب بردن، امیدوار می‌شوم و او را شکر می‌کنم که آن را دین من قرار نداده است.

124 // صبر و انواع آن و نتایج آن

بله بزرگترین مصیبت، مصیبت
در دین است و از دعاهای پیامبر ﷺ
این بود: «یا مقلب القلوب ثبت قلبی
علی دینک» (ای تغییر دهنده‌ی قلبها!
قلب مرا بر دینت ثابت بنما!) در
دعای مؤمنان آمده است: ﴿رَبَّنَا لَا تُزِغْ
قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا﴾ (پروردگار ما!
قلبهای ما را بعد از آن که ما را
هدایت نمودی، منحرف مگردان!).

7- از اموری که مصیبت را

آسان می‌کند، دانستن این امر است که

صبر و انواع آن و نتایج آن // 125

الله سبحانه، با مبتلا فرمودن شخص،
به او خیر می‌رساند، پیامبر ﷺ فرموده
است: «إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بَعْدَهُ خَيْرًا عَجَلَ
لَهُ الْعُقُوبَةَ فِي الدُّنْيَا، وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ
بَعْدَهُ شَرًّا أَمْسَكَ عَنْهُ بِذَنْبِهِ حَتَّى
يُؤَافِيَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» (اگر الله [تعالی]
برای بنده‌ای خیری بخواهد، مجازات
او را در دنیا جلو می‌اندازد و اگر الله
[تعالی] برای بنده‌ای شری بخواهد،
گناه او را نگه می‌دارد تا در روز

126 // صبر و انواع آن و نتایج آن

قیامت برای آن شخص را مجازات نماید). شیخ ابن عثیمین در شرح این حدیث گفته است: «انسان از خطا، نافرمانی و کوتاهی از واجبات، خالی نمی‌باشد. اگر الله [تعالی] برای بنده‌اش خیر بخواهد، مجازات او را در دنیا جلو می‌اندازد، گاهی با مالش و گاهی با خانواده‌اش و یا با جانس و یا با کسی که با او ارتباط دارد. مهم این است که مجازات او نزدیک می‌شود و مجازات باعث، پاک شدن از بدی‌ها

صبر و انواع آن و نتایج آن // 127

می‌گردد. وقتی مجازات نزدیک می‌شود، الله تعالی توسط آن بدی‌های بنده را پاک می‌نماید و بدین صورت می‌شود، که الله تعالی با او تسویه حساب می‌نماید و گناهی برای او باقی نمی‌ماند، مگر آن که مصیبت‌ها و بلاها آن را پاک می‌کنند و برای انسان به شدت سخت گرفته می‌شود تا آن که بدی یا بدی‌هایی برای او باقی نمی‌ماند و از دنیا در حالتی خارج

128 // صبر و انواع آن و نتایج آن

می‌گردد که از گناهان پاک می‌باشد.
این نعمت می‌باشد، زیرا عذاب دنیا
آسانتر از عذاب آخرت است. ولی اگر
الله تعالی برای بنده‌ای شرّ بخواهد به
او مهلت می‌دهد و درجه به درجه
مقام او را پایین می‌آورد، نعمت را به
پای او می‌ریزد و مجازات را از او
دفع می‌نماید، تا آن که آن شخص
مغرور می‌شود و به شکلی نکوهیده از
آنچه الله تعالی به او نعمت داده است،
شاد می‌گردد و این چنین می‌شود که

صبر و انواع آن و نتایج آن // 129

او در حالی به دیدار پروردگارش می‌رسد که در بدی‌ها غوطه‌ور می‌باشد و برای آنها در آخرت مجازات می‌گردد. از الله متعال عافیت را درخواست می‌نماییم.»

8- از اموری که تحمل مصیبت

را آسان می‌کند، این است که الله تعالی آن مصیبت را پرده و منع کننده‌ای از واقع شدن در نافرمانی‌ها قرار می‌دهد. چه بسیار کسانی هستند که به علت

130 // صبر و انواع آن و نتایج آن

مبتلا شدن به بیماری، از مجالس فسق
باز می‌مانند و از زمانشان برای ذکر،
دعا و استغفار استفاده می‌کنند،
﴿وَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ
لَّكُمْ﴾ (و چه بسا از چیزی کراهت
داشته باشید و در آن برای شما خیری
باشد)... بر شماست ای خواننده‌ی
گرامی که این ماجرا را بخوانید:

عثمان بن هیثم گفته است: مردی
از بنی‌سعد، فرمانده‌ای از فرماندهان
عبید الله بن زیاد بود. بر زمین افتاد و

صبر و انواع آن و نتایج آن // 131

دو پایش شکست، ابوقلابه به عیادت او رفت و به او گفت: امید دارم که در آن خیری وجود داشته باشد. به او گفت: ای ابوقلابه چه خیری در این وجود دارد که هر دو پایم شکسته است؟! گفت: آنچه الله تعالی برای تو پنهان نموده است، بیشتر از [آن چیزی است که تو می دانی]... بعد از سه روز که گذشت، ابن زیاد برای او نوشت که حسین رضی الله عنه قیام نموده است و باید با او

132 // صبر و انواع آن و نتایج آن

وارد جنگ شود. او به فرستاده گفت:
می‌بینی که چگونه هستم [و دو پای
من شکسته است]. هفت روز نگذشته
بود که خبر کشته شدن حسین رضی الله عنه به او
رسید. آن مرد گفت: ای ابوقلابه! الله
تعالی تو را رحمت فرماید، همانا
راست گفتمی و آن برای من خیر بود.

9- آنچه که مصیبت را آسان

می‌کند و قلبهای اهل مصیبت را بعد از
وفات آنها پاک می‌گرداند، رسیدن
اعمال پاکی است که برای او صورت

صبر و انواع آن و نتایج آن // 133

می‌گیرد و شامل: صدقه، قربانی، وقف
خیر و حج و عمره می‌باشد... این
فضیلتی است که الله سبحانه برای
مردگان قرار داده است. شیخ صالح
فوزان گفته است: «... عذاب قبر دو
نوع است: نوع اول: دائمی بوده و آن
عذاب کافران است، همان گونه که الله
تعالی می‌فرماید: ﴿النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا
غُدُوًّا وَعَشِيًّا﴾ [غافر: 46] (صبح و
شام، آتش جهنم به آنان عرضه می‌-

134 // صبر و انواع آن و نتایج آن

شود). نوع دوم: مدتی طول می‌کشد و بعد قطع می‌گردد و آن عذاب بعضی از نافرمانانی از مؤمنان است، بدین صورت که بر حسب جرمش عذاب می‌شود، سپس برای او آسان می‌شود و عذاب او توسط دعا، صدقه و استغفار قطع می‌گردد». شرح العقیده الواسطیة.

***

میوه‌های صبر

صبر و انواع آن و نتایج آن // 135

1- الله سبحانه توسط صبر و

یقین برای شخص، امامت در دین قرار

می دهد، ﴿وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ

بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا﴾ [السجدة: 24] (و

آنان را امامانی قرار می دهد که به امر

ما هدایت می نمایند و این به واسطه‌ی

آن است که صبر نمودند).

2- سلام کردن ملائک به

صبرکنندگان در بهشت، ﴿وَالْمَلَائِكَةُ

يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ * سَلَامٌ

136 // صبر و انواع آن و نتایج آن

عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ ﴿۲۳﴾

[الرعد: 23-24] (و ملائک از هر

دربی به نزد آنان می‌روند * [می-

گویند]: سلام بر شما به واسطه‌ی آن

که صبر نمودید، پس نیک مکانی

است، آن سرزمین). فضیل عیاض

گفته است: به آنچه به آنها امر شد در

آن صبر نمودند و و در آنچه از آنها

نهی شد، صبر نمودند.

الله سبحانه اهل بهشت را با صبر

نمودن وصف می‌فرماید: ﴿الصَّابِرِينَ﴾

صبر و انواع آن و نتایج آن // 137

وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ ﴿١٧﴾ [آل عمران:
17] (صبرکنندگان و راستگویان و
فرمانبرداران [از الله تعالی]).

3- چندین امر را الله تعالی برای

صبرکنندگان یکجا جمع فرموده است

در حالی که آنها را برای کسی یکجا

جمع نفرموده است، می فرماید:

﴿أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ

وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ﴾

[البقرة: 157] (بر آنها بزرگی از طرف

138 // صبر و انواع آن و نتایج آن

پروردگارشان وجود دارد و [همچنین]
رحمتی [از طرف وی] و آنان هدایت
یافتگان هستند). هدایت، رحمت، و
بزرگداشت را یکجا برای صبرکنندگان
جمع نموده است.

4- همراهی الله تعالی با
صبرکنندگان: ﴿وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾
[البقرة: 246] (و الله همراه
صبرکنندگان است).

5- رسیدن اجری به آنها که
قابل حساب نمی‌باشد، همان گونه که

صبر و انواع آن و نتایج آن // 139

الله تعالی می فرماید: ﴿إِنَّمَا يُوفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾ (همانا به صبرکنندگان اجر آنها را که قابل حساب نیست، به طور کامل می - رساند). سلیمان بن قاسم گفته است: هر عملی ثواب آن با صبر شناخته می شود، ﴿إِنَّمَا يُوفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾ گفته است: به مانند آب جاری است. اوزاعی گفته است: برای آنها وزن نمی شود و برای آنها پیمانہ

140 // صبر و انواع آن و نتایج آن

نمی‌شود و فقط کاخهایی برای آنها خواهد بود، شیخ ابن عثیمین برای این آیه تعلیقی آورده است: «اجر آنها، قابل حساب کردن نمی‌باشد، زیرا اعمال صالح چند برابر آن پاداش داده می‌شود و برای نیکی ده برابر و یا هفتصد برابر یا بیشتر از آن می‌باشد، ولی صبر، پاداش آن زیاد می‌شود و بدون قابل حساب کردن از طرف الله تعالی به آنان می‌رسد و این دلیلی بر اجر بزرگ است». یکی از پیشینیان

صبر و انواع آن و نتایج آن // 141

گفته است: اگر نماز شب تو، تو را به شگفت انداخت، به یاد بیاور که کسانی هستند که از تو دارای منزلت بالاتری می باشند و آنها در رختخواب خود خوابیده اند و آنها همان صبرکنندگان بر بلاها می باشند.

6- اجری بزرگ برای مصیبت

زده می باشد، حتی اگر مدت زمانی از آنها گذشته باشد، زیرا پیامبر ﷺ در حدیث صحیح فرموده است: «ما من

142 // صبر و انواع آن و نتایج آن

مسلم ولا مسلمة یصاب بمصیبه فیذکرها وإن طال عهدا فیحدث لذلك استرجاعاً إلا جدد الله له عند ذلك فأعطاه مثل أجرها يوم أصیب» (مسلمان مرد و مسلمان زنی نیست که مصیبتی به او رسیده باشد و او آن را یاد کند، حتی اگر از زمان آن مدت زیادی گذشته باشد و در نتیجه استرجاع نماید، مگر آن که الله [تعالی] آن را تجدید می‌نماید، و به او اجری به مانند روزی که آن مصیبت به وی

صبر و انواع آن و نتایج آن // 143

رسید را می دهد).

7- صبر باعث هدایت شدن

قلب و از بین رفتنِ قسوتِ آن و ایجاد

رقت در آن و متواضع شدن آن می-

شود. چه بسیار غافلانی بوده اند که در

هنگام بیماری به پروردگارشان روی

نموده اند و چه بسیار غافلانی بوده اند

که وقتی عزیزی را از دست داده اند به

مولای خود روی نموده اند، الله تعالی

می فرماید: ﴿وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ يَهْدِ

144 // صبر و انواع آن و نتایج آن

قَلْبَهُ ﴿التغابن: 11﴾ (و کسی که به الله ایمان بیاورد، قلب او را هدایت می نماید). علقمه گفته است: آن مردی است که مصیبتی به وی رسیده است و این در حالی است که او می داند که آن از طرف الله تعالی است، در نتیجه از آن راضی می شود و تسلیم آن می گردد. معنای آیه این است: کسی که مصیبتی به وی می رسد و او می داند که آن از تقدیر الله تعالی است، در نتیجه صبر می نماید و طلب ثواب

صبر و انواع آن و نتایج آن // 145

می‌کند و به حکم الله تعالی تسلیم می‌گردد، در نتیجه‌ی آن، الله تعالی قلب او را هدایت می‌نماید و در عوض آنچه از دنیا از دست داده است، در قلب او هدایت و یقین صادقانه ایجاد می‌نماید و در نتیجه‌ی آن، خیر بزرگی را برای وی جایگزین می‌نماید، الله سبحانه می‌فرماید:

﴿وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ * الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ...﴾ [البقره: 155، 156] (و به

صبرکنندگان بشارت بده! * کسانی که
وقتی مصیبتی به آنها می‌رسد...).

8- صبر باعث داخل شدن به

بهشت می‌شود. الله سبحانه می‌فرماید:

﴿إِنِّي جَزَيْتَهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ

الْفَائِزُونَ﴾ [المؤمنون: 111] (به

واسطه‌ی آن که صبر نمودند، امروز به

آنها پاداش می‌دهم و آنان همان

کامیابان هستند). همچنین می‌فرماید:

﴿أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ

اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمِ

صبر و انواع آن و نتایج آن // 147

الصَّابِرِينَ ﴿[آل عمران: 142]﴾ (آیا
پنداشتید که داخل بهشت می شوید و
الله کسانی از شما را که جهاد نموده اند
را مشخص نمی نماید و صبر کنندگان
را مشخص نمی کند)، یکی از پیشینیان
گفته است: الله تعالی کسی را وارد
بهشت می نماید که دائماً سختی ها به
وی رسیده باشد. ابن عباس رضی الله
عنهما به عطا گفته است: آیا می -
خواهی زنی از اهل بهشت را به تو

148 // صبر و انواع آن و نتایج آن

نشان دهم؟ این زن سیاه پوست نزد پیامبر ﷺ رفت و گفت: من بیماری صرع دارم و وقتی به آن مبتلا می‌شوم، لباسهایم کنار می‌رود، برای من دعا نما! او فرمود: «إِنَّ شَيْئَ صَبْرَتِ وَلَكَ الْجَنَّةَ، وَإِنْ شِئْتَ دَعَوْتَ اللَّهَ أَنْ يَعْافِيكَ» (اگر می‌خواهی صبر کن تا برای تو بهشت باشد و اگر می‌خواهی از الله [تعالی] دعا نمایم تا تو را سالم نماید). او گفت: صبر می‌کنم، سپس گفت: لباسهای من [در حالت صرع]

صبر و انواع آن و نتایج آن // 149

کنار می‌رود، پس برایم از الله [متعال] دعا کن که لباسهایم کنار من نرود. در نتیجه برای او دعا نمود. در حدیث قدسی الله تعالی می‌فرماید: «إِذَا ابْتَلَيْتَ عَبْدِي بِحَبِيبَتِيهِ فَصَبْرٍ عَوْضَتَهُ عَنْهُمَا الْجَنَّةُ» (اگر با گرفتنِ دو چیز دوست داشتنی بنده‌ام او را مبتلا سازم، و او صبر نماید، در عوض آن دو، به او بهشت را می‌دهم). دو چیز دوست داشتنی، همان دو چشم است.

150 // صبر و انواع آن و نتایج آن

9- الله سبحانه صبر را همراه

ارکان اسلام آورده است و منزلگاه-

های ایمان، همگی همراه صبر هستند،

﴿وَأَسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ﴾ [البقره:

45] (و به وسیله‌ی صبر و نماز کمک

بخواهید!). آن را همراه اعمال صالح

آورده است و می‌فرماید: ﴿إِلَّا الَّذِينَ

صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ [هود: 11]

(مگر کسانی که صبر نمودند و اعمال

صالح انجام دادند). آن را همراه تقوا

آورده است و می‌فرماید: ﴿إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ

صبر و انواع آن و نتایج آن // 151

وَيَصْبِرْ ﴿يوسف: 90﴾ (همانا کسی که

تقوا پیشه کند و صبر نماید). آن را همراه شکر آورده است و می‌فرماید:

﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ

شَكُورٍ﴾ [سبأ: 19] (همانا در آن

نشانه‌هایی برای هر بسیار صبر کننده -

ی بسیار شکر کننده می‌باشد). آن را

همراه راستگویی آورده است و می -

فرماید: ﴿وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ

وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ﴾ [الأحزاب:

152 // صبر و انواع آن و نتایج آن

[135] (و مردان و زنان راستگو و مردان و زنان صبرکننده).

10- دربهای عبادت را برای

مؤمن صبور باز می‌نماید، عبادتهایی

مثل: دعا و اخلاص و بازگشت، می-

فرماید: ﴿وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا

رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ﴾ [الزمر: 8] (و وقتی به

انسان ضرری می‌رسد، پروردگارش را

به فریاد می‌خواند و زاری کنان، به

درگاه او روی می‌آورد). همچنین

برای او باب شکر و ستایش از

صبر و انواع آن و نتایج آن // 153

پروردگار را باز می‌کند، وقتی پیامبر ﷺ چیزی را می‌دید که از آن کراهت داشت، می‌فرمود: «الحمد لله علی کل حال» (شکر و ستایش برای الله است در هر حالتی). اگر چیزی را می‌دید که آن را دوست می‌داشت، می‌فرمود: «الحمد لله الذی بنعمته تتم الصالحات» (شکر و ستایش برای الله است که از روی نعمتش، صالحات را به اتمام رسانده است). معنای «الحمد

154 // صبر و انواع آن و نتایج آن

لله: «ستایش از الله تعالی همراه دوست داشتن و بزرگداشت و به بزرگی شناختن وی می باشد. آنچه درباره‌ی این، روایت شده است: یکی از پیشینیان وقتی بیماری وی تمام می شد، مردم می آمدند و به او تبریک می گفتند، وقتی سخنانشان تمام شد، فضل بن سهل گفت: «در بیماری نعمتی وجود دارد که شایسته نیست عاقل به آن جهل داشته باشد: پاک شدن گناه و روی نمودن به ثواب

صبر و انواع آن و نتایج آن // 155

بردن از صبر و بیدار شدن از غفلت و یاد نمودن نعمت در حالت سلامتی و به دنبال ثواب بودن و تشویق به صدقه دادن است». الله تعالی اقوامی را نکوهش نموده است، زیرا در حالت بلا به زاری نمی‌افتند: ﴿وَلَقَدْ أَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ وَمَا يَتَضَرَّعُونَ﴾ [المؤمنون: 76] (و آنان را با عذاب خود گرفتیم و در مقابل پروردگارشان فروتن نشدند و زاری

156 // صبر و انواع آن و نتایج آن

نمودند).

بر بنده است که با دعا نمودن به
الله تعالی پناه ببرد و به دنبال سبب -
های اجابت دعا باشد و آنها: اخلاص
برای الله تعالی در هنگام دعا، قوی
کردن امید به الله تعالی و اعتماد داشتن
به آنچه نزد وی است - منتظر
گشایش ماندن و یقین داشتن به این
امر که الله تعالی دعا را مستجاب می -
فرماید - توبه نمودن از گمراهی ها -
تقرب جستن با انجام مستحبات بعد

صبر و انواع آن و نتایج آن // 157

از آن که واجبات انجام پذیرفت - امر
به نیکی و نهی از بدی - نیکی به پدر
و مادر - توجه نمودن به اوقات
مستجاب شدن دعا، به طور مثال
هنگام سجده، بین اذان و اقامه و قبل
از سلام دادن [در نماز] و در یک سوم
آخر شب و شایسته‌ی کسی که دعا
می‌کند این است که این ذکر را زیاد
تکرار کند: ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ
إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ (هیچ پرستش

158 // صبر و انواع آن و نتایج آن

شونده‌ی برحق‌ی جز تو وجود ندارد، پاک و منزّه هستی و من از ستمگران بودم). علماء گفته‌اند: کسی که دچار مشکلات شده است، اگر آن را بگوید، الله تعالی برای او گشایش ایجاد می‌نماید.

ابن قیم گفته است: تجربه شده است که اگر کسی هفت بار بگوید: ﴿أَنْتَ مَسَّنِي الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾ [الانبیاء: 83] (به من ضرری رسیده است و تو مهربانترین

صبر و انواع آن و نتایج آن // 159

مهربانان هستی) الله تعالى ضرری که به او رسیده است را دفع می نماید.

11- همراه بودن الله تعالى با

صبرکنندگان ﴿إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾
﴿البقرة: 153﴾ و [الانفال: 46] (همانا

الله با صبرکنندگان است). ابن عثيمين

گفته است: «این آیه دلیلی بر این

است که از طرف الله تعالى به او کمک

می شود و الله تعالى با صبر کننده می -

باشد و به او کمک می نماید و نگهبان

160 // صبر و انواع آن و نتایج آن

او می‌شود و این تا زمانی است که صبر را آنچنان که الله تعالی دوست دارد به اتمام برساند».

12- محاسبه نمودن نفس و به

سوی اطاعت از الله تعالی بازگشت نمودن، توسط آن: الله تعالی می‌فرماید:

﴿وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ﴾ [الشوری:

30] (و مصیبتی به شما نمی‌رسد، مگر

به واسطه‌ی آنچه با دستانتان کسب

نموده‌اید و [باعث] بخشش بسیاری

صبر و انواع آن و نتایج آن // 161

[از گناهان] می‌شود). یکی از پیشینیان گفته است: «بیماری فقط برای این گذاشته شده است، تا توسط آن الله تعالی بندگان را ادب نماید، در نتیجه وقتی گشایش برای مؤمن به عقب می‌افتد و بعد از زیاد دعا نمودن و به زاری افتادن از ایجاد گشایش ناامید می‌شود و اثر اجابت دعا در وی حاضر نمی‌شود، با نكوهش نمودن به سوی خود باز می‌گردد و به نفس

162 // صبر و انواع آن و نتایج آن

می‌گوید: این امر از تو سر زد و اگر آن در تو وجود نداشت، دعایت مستجاب می‌شد و این سرزنش نزد الله تعالی از بسیاری از اطاعتها محبوبتر است، زیرا آن باعث می‌شود تا بنده در مقابل مولایش فروتن شود و اعتراف نماید که آن بلایی که به او رسیده است از طرف خودش می‌باشد و او از کسانی نمی‌باشد که دعایش مستجاب شود، به همین دلیل است که اجابت دعای او جلو می‌افتد و در

صبر و انواع آن و نتایج آن // 163

مشکلاتش گشایش ایجاد می‌شود و
الله تعالی همراه قلبهایی است که برای
او فروتن هستند». ابن رجب.

13- صبر کننده از زیاد بودن

نعمتها غافل نمی‌شود: ﴿وَإِنْ تَعُدُّوا
نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا﴾ [النحل: 18] (و
اگر نعمتهای الله [تعالی] را بشمارید،
توان شمارش آن را [به علت زیاد
بودن آن] ندارید). یکی از پیشینیان
گفته است: «یاد نمودن نعمتها باعث

164 // صبر و انواع آن و نتایج آن

دوست داشتن الله تعالى می شود». وقتی مردی، زخمی را در دست محمد بن واسع دید از آن ترسید و محمد بن واسع به او گفت: شکر برای الله تعالى است که آن در زبانم و در گوشه‌ی چشمم نمی باشد. مردی فقیر، مریض، کور و نشسته را دید و او دائماً می - گفت: شکر برای الله تعالى است که مرا بر بسیاری از بندگانش، برتری داده است، به او گفت: الله تعالى تو را مورد رحمت قرار دهد، در چه چیزی

صبر و انواع آن و نتایج آن // 165

به تو برتری داده است؟ گفت: به من
زبانی ذکر گوینده، قلبی شکر کننده و
بدنی در برابر بلا صبر کننده، داده
است. در «السير» آمده است: مردی
نزد یونس بن عبید آمد و از تنگی
حال و زندگی و اندوه خود نزد او
شکایت کرد، او گفت: آیا چشمت را
صدهزار می فروشی؟ گفت: خیر،
گفت: گوشت را چطور؟ گفت: خیر،
گفت: زبانت را چطور؟ گفت: خیر،

166 // صبر و انواع آن و نتایج آن

گفت: عقلت را چطور؟ گفت خیر،
نعمتهای الله تعالی را برای او شمرد،
سپس گفت: آیا دارای دویست هزار
هستی و تو برای نیازت شکایت می-
کنی؟

در اینجا ماجرای را بیان می-
دارم که زنی دچار بیماری روانپزشکی
شد و به روانپزشک مراجعه نمود،
دکتر به او گفت: نعمتهایی را که از آن
بهره می‌بری برای من بنویس و
مصیبت‌هایی را که برای آن کمک می-

صبر و انواع آن و نتایج آن // 167

خواهی بنویس و بار دیگر که آمدی
آن را برای من بیان دار! آن زن گفت:
بعد از آن که به خانه برگشتم، قلم
برداشتم تا نعمتها و مصیبت‌ها را
بنویسم، در نتیجه خجالت کشیدم، چه
بسیار صفحه‌هایی که برای نوشتن
نعمتها مصرف نمودم و چه کم بودند
مصیبت‌های من... آن بیشتر از نصف
یک صفحه نبود!!

الله سبحانه می‌فرماید: ﴿إِنَّ

168 // صبر و انواع آن و نتایج آن

اَلْاِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ ﴿۶﴾ [العادیات: 6]
(همانا انسان برای پروردگارش به شدت ناپسند است). در تفسیر آن گفته شده است: «الکنود» به معنای شمردن مصیبت‌ها و فراموش کردن نعمتها است.

14- مصیبتها باعث پاک شدن

گناهان و زیاد شدن نیکی‌ها و بالا

صبر و انواع آن و نتایج آن // 169

رفت درجات می‌شود^(۱)، یکی از

---

(1) ابن تیمیه رحمه الله گفته است، پاک شدن از گناهان به ده طریق صورت می‌گیرد: توبه، استغفار، عمل به نیکی‌های پاک کننده‌ی بدی‌ها، دعای مؤمن برای مؤمن به طور مثال در نماز جنازه، اعمال نیک و صدقه و مانند آن که مرده آنان را انجام داده است، شفاعت پیامبر ﷺ و دیگران برای او در روز قیامت، مصیبت‌هایی که باعث پاک شدن گناهان در دنیا می‌شود، آنچه در قبر از فتنه و

170 // صبر و انواع آن و نتایج آن

پیشینیان گفته است: «اگر مصیبت‌ها نبود در آخرت بی‌چیز می‌ماندیم».

پیامبر ﷺ فرموده است: «ما یصیب المسلم من نصب ولا وصب ولا هم

=

تنگی و ترس وجود دارد، ترسهای روز قیامت و سختی و مشکلات آن و رحمت الله تعالی و عفو نمودن وی و آمرزش وی که بدون سببی برای بندگان حاصل می‌شود. باختصار مجموع

الفتاوی 487/7

صبر و انواع آن و نتایج آن // 171

ولا حزن ولا أذى ولا غم حتى
الشوكة يشاكها إلا كفر الله بها من
خطاياها» (به مسلمانی مصیبتی از
خستگی و بیماری و اندوه و غم و
آزار و حتی فرو رفتن یک خار،
نمی‌رسد، مگر آن که الله [تعالی]
توسط آن خطاهای او را پاک می-
نماید). حرانی گفته است: «با فرو
رفتن خاری گناهان او پاک می‌شود،
حتی با قلمی که از دست نویسنده‌ای

172 // صبر و انواع آن و نتایج آن

می‌افتد و تمامی آنچه که همراه مؤمن است، پاک می‌شود و در حالتی می‌میرد که از ناپاکی‌ها پاک می‌گردد و از جُرْمهایی که با لباس و بدنش انجام داده است، پاک می‌گردد». ابن عثیمین گفته است: «وقتی مصیبتی به تو می‌رسد، مپندار که آن اندوهی است که به تو رسیده است یا آن دردی است که به تو رسیده است، حتی اگر فرو رفتن خاری باشد، مپندار که آن به حال خود رها می‌شود، بلکه در عوض آن

صبر و انواع آن و نتایج آن // 173

به تو خیری می‌رسد و گناهان تو می‌ریزد، همان گونه که برگ درختان می‌ریزد و این از نعمت الله تعالی است و وقتی انسان بر آن صبر می‌کند، توشه‌ای برای وی می‌شود (الاحتساب): به معنای در طلب اجر بودن می‌باشد. مصیبت‌ها دو گروه هستند:

أ- گروهی که وقتی به انسان می‌رسد، به دنبال اجر می‌رود و برای

174 // صبر و انواع آن و نتایج آن

این مصیبت از الله تعالی ثواب می -
خواهد و در آن دو فایده‌ی پاک شدن
گناهان و زیاد شدن نیکی‌ها وجود
دارد.

ب- گروهی دیگر بنده از آن در
غفلت می‌باشد و در نتیجه‌ی برای او
سنگین می‌شود و از نیت ثواب بردن
و اجر دادن الله تعالی غافل می‌ماند و
اینجاست که باعث پاک شدن بدی -
های او می‌شود.

در هر دو حالت او از مصیبت -

صبر و انواع آن و نتایج آن // 175

هایی که به وی رسیده است، منفعت می برد، گاهی منفعت او این می شود که بدی هایش پاک می شود و گناهانش می ریزد و این در حالی است که اجری نمی برد، زیرا او نیتی ننموده است و صبر نکرده است و به دنبال اجر نبوده است و گاهی در دو حالت منفعت می بیند همان گونه که در قبل بیان شد [و در این حالت هم گناهانش بخشیده می شود و هم اجر

176 // صبر و انواع آن و نتایج آن

می برد]. به همین دلیل بر انسان است
که اگر مصیبتی به وی رسید، حتی
فرو رفتن یک خار، طلب ثواب بردن
از الله تعالی در آن مصیبت داشته
باشد. این نعمتی از الله سبحانه و
بخشش و کرم وی می باشد که مؤمن
را مبتلا می سازد و به ازای آن بلا به
او پاداش می دهد و گناهانش را پاک
می فرماید، فالحمد لله رب العالمین».

15- پیروزی همراه صبر است

و گشایش همراه مشکلات، همان

صبر و انواع آن و نتایج آن // 177

گونه که در حدیث صحیح از پیامبر ﷺ آمده است و شامل کمک و پیروز شدن در دو جهاد می‌باشد، جهاد با دشمن ظاهری و جهاد با دشمن باطنی، کسی که در آن صبر نماید، پیروز می‌شود و بر دشمنش غلبه پیدا می‌کند و کسی که صبر ننماید و بی‌تابی نماید، اسیر دشمنش می‌شود یا آن که کشته می‌شود. از ریزه‌کاری‌ها این می‌باشد که گشایش همراه با

178 // صبر و انواع آن و نتایج آن

مشکلات است و آسانی همراه با سختی: وقتی مشکلات شدت می‌یابد و بر آنها اراده صورت می‌گیرد، بنده از رو نمودن به مخلوقات ناامید می‌شود و قلبش به الله یکتا تعلق پیدا می‌کند، و این حقیقت توکل بر الله متعال می‌باشد و از بزرگترین سبب‌هایی است که نیازها با آن طلب می‌شود و الله تعالی برای کسی که به او توکل پیدا می‌کند، کافی است، همان‌گونه که می‌فرماید: ﴿وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَىٰ

صبر و انواع آن و نتایج آن // 179

اللَّهُ فَهُوَ حَسْبُهُ ﴿۳﴾ [الطلاق: 3] (و کسی که بر الله [متعال] توکل پیدا کند، او برای وی کافی است).

روزگار به یک حالت باقی نمی ماند. الله تعالی می فرماید: ﴿وَتَلِكَ الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ﴾ [آل عمران: 140] (و این روزگاری است که بین انسانها دست به دست می نمایم).
شاعر گفته است:

180 // صبر و انواع آن و نتایج آن

ما و یوم علینا

روزی برای ماست و روزی بر علیه ما
و یوم نساء و یوم نسر

و روزی ناراحت می شویم و روزی شاد می گ

بر شماست دو واقعه که در

تاریخ نوشته شده است:

اول: ماجرای وائل بن حجر رضی الله عنه:

پدرش از پادشاهان حمیر بود،

رسول صلی الله علیه و آله قسمتی از زمینی را به او داد،

وائل رضی الله عنه گفت: رسول صلی الله علیه و آله همراه من

صبر و انواع آن و نتایج آن // 181

معاویه را فرستاد تا آن را به او عطا کنم یا گفت: آن را به او نشان دهم. معاویه به من گفت: آیا پشتت بر روی سواری بنشینم. گفتم: خیر تو هم ردیف پادشاهان نیستی. سپس معاویه گفت: دمپایی خودت را به من بده! گفتم: آن را از زیر شتر بردار... وقتی معاویه پادشاه شد، نزد او رفتم. مرا همراه خود بر روی تخت نشاند و ماجرای که اتفاق افتاده بود را برای

182 // صبر و انواع آن و نتایج آن

من یادآوری نمود و دوست داشتم که
او را با دو دستم حمل می نمودم.

این ماجرا را احمد در مسندش
بیان نموده است و در آن عبرت گفتن
و پند آموختن وجود دارد: معاویة ی
فقیر، پادشاهی از پادشاهان اموی شد.

ماجرای دوم: آنچه برای برامکه
در زمان دولت عباسی اتفاق افتاد و
آنها از عزت به ذلت رسیدند. ابن
خلکان گفته است: از عجیب ترین
تغییراتی که تاریخ آن را در دنیا بیان

صبر و انواع آن و نتایج آن // 183

داشته است، روایتی است که از ابن عبد الرحمن هاشمی آمده است، گفت: روز عید قربان به نزد مادرم رفتم و زنی را نزد او در لباس بی‌ارزشی دیدم، مادرم به من گفت: آیا این را می‌شناسی؟ گفتم: خیر، گفت: این از بردگان ام‌جعفر برمکی است! به او روی نمودم و او را گرامی داشتم و مدت زمانی با هم سخن گفتیم، سپس گفتم: ای مادرم! چه چیزهای عجیبی

184 // صبر و انواع آن و نتایج آن

در این زمان می بینم؟ گفت: ای پسرم!
به مانند این عید به من رسید و دارای
چهارصد ندیمه بودم و من آنها را
برای پسرم که مرا آزار داده بود رها
ساختم و در این عید، فقط دارای دو
پوست گوسفند می باشم، یکی را زیر
خودم قرار می دهم و دیگری را برای
مهمان می گذارم!!

شاعر راست گفته است:

ذا مضی الناس: اجتماع و فرقه

صبر و انواع آن و نتایج آن // 185

ومیت و مولود و بشر و أحزرا

در انتها از الله سبحانه و تعالی

درخواست می‌نماییم تا ما را از صبر

کنندگان و شکر کنندگان قرار دهد و

صلی الله علی نبینا محمد و علی آله و

صحابه و سلم.